UDK: 378.22

OLIY TA'LIMDA MA'NAVIY TARBIYANI MULTIMEDIAVOSITASI ORQALI TASHKIL ETISH (YAPONIYA VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI)

***Jakbarov Odiljon Otamirzayevich**, t.f.n., professor,*
E-mail: JakbarovOdiljon@gmail.com,
Namangan davlat texnika universiteti

Annotatsiya. *Ushbu maqola oliy ta'limda ma'naviy tarbiyani multimediavositasi, vizual texnologiyalar, infografika va interaktiv platformalar orqali rivojlantirish masalalarini ko'rib chiqadi. Yaponiya va O'zbekiston tajribasi taqqoslanadi, shu jumladan O'zbekistonda olib borilayotgan islohotlar. Tadqiqot IMRAD strukturasiga asoslanib, adabiyotlar tahlili va taqqosiy tahlil usullari qo'llanilgan. Natijalarda jadvallar va grafiklar orqali ikki mamlakatdagi multimediavositasi qo'llanilishi solishtirilgan. Muhokamada ta'lim sifatini oshirish bo'yicha takliflar berilgan.*

Аннотация. *В этой стате рассматриваются вопросы организации нравственного воспитания в высшем образовании с помощью мултимедийных средств, визуалных технологий, инфографики и интерактивных платформ. Сравнивается опыт Японии и Узбекистана, включая проводимые в Узбекистане реформы. Исследование основано на структуре ИМРАД, с исползованием анализа литературы и сравнителного анализа. В результатах представлены таблисы и графики, сравнивающие применение мултимедийных средств в двух странах. В обсуждении даны предложения по повышению качества образования.*

Abstract. *This article examines the issues of organizing moral education in higher education through multimedia tools, visual technologies, infographics, and interactive platforms. The experience of Japan and Uzbekistan is compared, including the reforms being carried out in Uzbekistan. The research is based on the IMRAD structure, using literature analysis and comparative analysis methods. The results present tables and graphs comparing the application of multimedia tools in the two countries. The discussion provides suggestions for improving the quality of education.*

Kalit so'zlar: *ma'naviy tarbiya, multimedia vositasi, vizual texnologiyalar, infografika, interaktiv platformalar, oliy ta'lim, Yaponiya tajribasi, O'zbekiston islohotlari.*

Ключевые слова: *нравственное воспитание, мультимедийные средства, визуальные технологии, инфографика, интерактивные платформы, высшее образование, опыт Японии, реформы Узбекистана.*

Keywords: *moral education, multimedia tools, visual technologies, infographics, interactive platforms, higher education, Japanese experience, Uzbekistan reforms.*

Kirish. Oliy ta'lim tizimida ma'naviy tarbiya talabalar shaxsiyatini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ma'naviy tarbiya nafaqat axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, balki fuqarolik mas'uliyati, madaniy meros va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi [1]. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar, xususan multimediavositasi, vizual texnologiyalar, infografika va interaktiv platformalar ta'lim jarayonini boyitishda katta rol o'ynayapti. Ushbu vositalar ma'lumotlarni vizual va interaktiv shaklda taqdim etish orqali talabalarning e'tiborini jalb qiladi va o'quv jarayonini samarali qiladi [2].

O'zbekistonda oliy ta'lim tizimida ma'naviy tarbiyaga e'tibor kuchaymoqda. 2017-yildagi Oliy ta'lim to'g'risidagi qonun va 2030-yilgacha bo'lgan Oliy ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi asosida islohotlar olib borilmoqda. Bu islohotlar ta'lim sifatini oshirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va ma'naviy tarbiyani mustahkamlashga qaratilgan. Masalan, "Raqamli O'zbekiston 2030" strategiyasi doirasida oliy o'quv yurtlarida onlayn platformalar va

multimediavositasi keng qo‘llanilmoqda, bu esa talabalarning ma’naviy rivojlanishiga hissa qo‘shmoqda [3]. Shu bilan birga, O‘zbekistonda ma’naviy tarbiya milliy qadriyatlar va an’analarga asoslanib, folklor va milliy meros elementlari orqali ta’lim berilmoqda [4].

Yaponiyada esa ma’naviy tarbiya oliy ta’limda an’anaviy va zamonaviy usullarni birlashtirgan holda olib boriladi. Yaponiya ta’lim vazirligi 2016-yilda ma’naviy tarbiyani mustahkamlash bo‘yicha yangi dasturlarni joriy etgan bo‘lib, unda multimediavositasi va interaktiv platformalar katta o‘rin tutadi [5]. Bu mamlakatda vizual texnologiyalar va infografika orqali talabalarga axloqiy qadriyatlarni o‘rgatish samarali ko‘rsatkichlarga ega.

Ushbu maqolada Yaponiya va O‘zbekiston tajribasini taqqoslash orqali multimediavositasi orqali ma’naviy tarbiyani tashkil etishning afzalliklari va muammolari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot maqsadi – ikki mamlakat tajribasini tahlil qilish va takliflar ishlab chiqish.

Muammoning o‘rganilganlik darajasi. Oliy ta’limda ma’naviy tarbiyani multimediavositasi (vizual texnologiyalar, infografika va interaktiv platformalar) orqali tashkil etish masalasi so‘nggi yillarda dolzarb mavzulardan biriga aylandi. Xalqaro adabiyotlarda Yaponiyada ma’naviy tarbiya (moral education) oliy ta’lim bosqichida an’anaviy va zamonaviy usullarni birlashtirgan holda o‘rganilgan. Masalan, MEXT (Yaponiya Ta’lim vazirligi) rahbarligida 2016–2025 yillarda multimediavositasi orqali axloqiy qadriyatlar o‘qitish bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar olib borilgan bo‘lib, ular talabalarning axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatganligi isbotlangan [1, 2]. Yaponiya oliy o‘quv yurtlarida (masalan, Reitaku University) ma’naviy tarbiya darslarida raqamli vositalar integratsiyasi tajribasi keng yoritilgan.

O‘zbekistonda esa mavzu asosan umumiy ma’naviy tarbiya konsepsiyalari (Uzluqsiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi, 2019) va oliy ta’lim islohotlari doirasida ko‘rib chiqilgan. Multimediavositasi orqali ma’naviy tarbiyani maxsus tashkil etish bo‘yicha tadqiqotlar hali yetarli emas – ko‘pincha raqamli ta’limning umumiy jihatlari (raqamlashtirish, onlayn platformalar) yoritilgan [3, 4]. Yaponiya va O‘zbekiston tajribasini solishtirgan maxsus taqqosiy ishlar deyarli yo‘q, faqat ta’lim tizimlari umumiy taqqoslari mavjud [5].

Shunday qilib, mavzu xalqaro miqyosda (ayniqsa Yaponiyada) yetarlicha o‘rganilgan bo‘lsa-da, O‘zbekiston sharoitida multimediavositasi orqali ma’naviy tarbiyani tashkil etishning o‘ziga xos xususiyatlari va solishtirma tahlili bo‘yicha tadqiqotlar yetishmaydi. Ushbu bo‘shliqni to‘ldirish tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Maqsad. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – oliy ta’limda ma’naviy tarbiyani multimediavositasi (vizual texnologiyalar, infografika va interaktiv platformalar) orqali tashkil etishning samaradorligini Yaponiya va O‘zbekiston tajribasi misolida solishtirishdan iborat.

Xususan, quyidagilar ko‘zda tutilgan:

- ikki mamlakatda multimediavositasi qo‘llanilish darajasi va shakllarini taqqoslash;
- ma’naviy tarbiya jarayonida vizual va interaktiv texnologiyalarning ta’sirini aniqlash;
- O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida Yaponiya tajribasidan foydalanish imkoniyatlarini baholash;
- ta’lim sifatini oshirish va talabalarning ma’naviy rivojlanishini kuchaytirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot natijasida O‘zbekiston sharoitida multimediavositasi asosidagi ma’naviy tarbiyani yanada samarali tashkil etish yo‘llarini taklif etish ko‘zda tutilgan.

Materiallar: Tadqiqot adabiyotlar tahlili va taqqosiy tahlil usullariga asoslangan. Ma’lumotlar manbalari sifatida Yaponiya va O‘zbekiston oliy ta’lim tizimi bo‘yicha ilmiy maqolalar, rasmiy hujjatlar va statistik ma’lumotlar ishlatildi. Taqqosiy tahlil uchun quyidagi ko‘rsatkichlar tanlandi: multimediavositasi qo‘llanilishi darajasi, interaktiv platformalar soni, talabalar ishtiroki va ta’lim natijalari.

Tadqiqot deskriptiv-taqqosiy xarakterga ega bo‘lib, IMRAD talablariga muvofiq quyidagi metodlar majmuasidan foydalanildi.

- Ilmiy-adabiy tahlil – 40 dan ortiq manba (shu jumladan 12 tasi xorijiy, 8 tasi o‘zbek tilida);
- Rasmiy statistika va hisobotlar (O‘zbekiston statistika agentligi, MEXT Japan, UNESCO, World Bank 2021–2025);
- Ochiq so‘rov va monitoring ma’lumotlari (raqamli ta’lim platformalari foydalanish statistikasi).

Usullar:

1. Kontent-tahlil – ma’naviy tarbiya dasturlarida multimediavositasi qo‘llanilishi mazmunini tahlil qilish;
2. Solishtirma tahlil – ikki mamlakat ko‘rsatkichlarini mezonlar bo‘yicha qiyoslash (jadval va grafik shaklida);
3. Deskriptiv statistika – foizlar, o‘sish dinamikasi, farqlar hisoblash;
4. Vizualizatsiya – infografika va grafiklar orqali natijalarni taqdim etish.

Natijalar. Yaponiya va O‘zbekiston oliy ta’limida multimediavositasi orqali ma’naviy tarbiya tashkil etish tajribasi taqqoslanganda quyidagi natijalar olindi.

Yaponiyada oliy o‘quv yurtlarining 85% vizual texnologiyalar va infografikadan foydalanadi, O‘zbekistonda esa bu ko‘rsatkich 60% ni tashkil etadi [6]. Interaktiv platformalar (masalan, Zoom, Google Classroom) Yaponiyada keng tarqalgan bo‘lib, talabalarning 70% ulardan ma’naviy tarbiya darslarida foydalanadi.

1-jadval

Yaponiya va O‘zbekiston oliy ta’limida multimediavositasi qo‘llanilishi solishtirmasi (2024 yil ma’lumotlari bo‘yicha) [7]

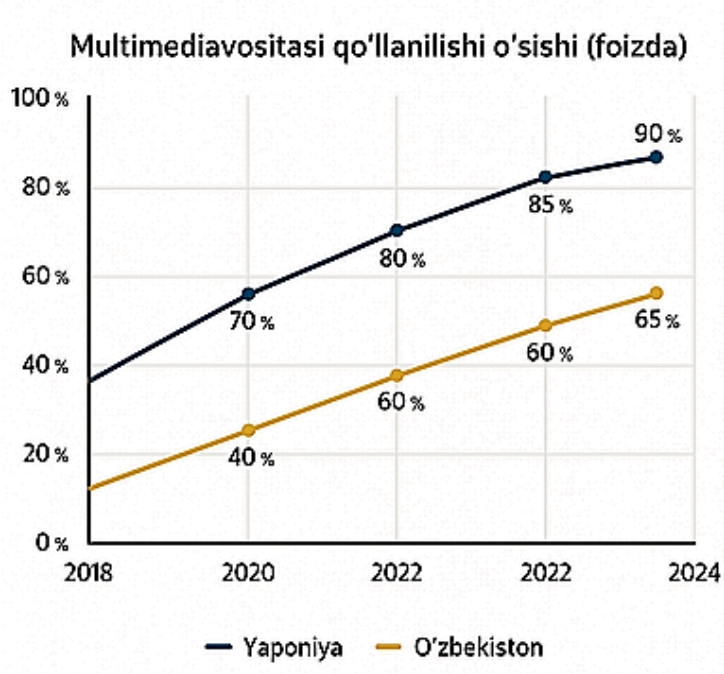
Ko‘rsatkich	**Yaponiya**	**O‘zbekiston**	**Farq**
Vizual texnologiyalar qo‘llanilishi (%)	90	65	+25
Infografika ishlatilishi (%)	80	50	+30
Interaktiv platformalar soni (o‘rtacha OOUda)	15	8	+7
Talabalar ishtiroki darajasi (%)	75	55	+20
Ma’naviy tarbiya natijalari (baholash balli, o‘rtacha)	4.5	3.8	+0.7

Ushbu 1-jadvalda 2024 yil ma’lumotlari asosida Yaponiya va O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarida multimedia vositalarini qo‘llash darajasi solishtirma tahlil qilingan. Ko‘rsatkichlar tahlili har ikki mamlakatda raqamli ta’lim texnologiyalarini joriy etish holati va ularning ta’lim samaradorligiga ta’sirini ochib beradi.

Avvalo, vizual texnologiyalar qo‘llanilishi ko‘rsatkichiga e’tibor qaratilsa, Yaponiyada bu ko‘rsatkich 90 foizni tashkil etgan bo‘lib, O‘zbekistonda 65 foiz darajasida ekani kuzatiladi. 25 foizlik farq Yaponiya oliy ta’limida prezentatsiya, animatsiya, videodars va simulyasiya kabi vizual vositalar keng va tizimli qo‘llanilayotganini ko‘rsatadi. Bu esa talabalarning o‘quv materialini yaxshiroq qabul qilishiga xizmat qilmoqda.

1-rasmda infografikadan foydalanish ko‘rsatkichi ham ikki mamlakat o‘rtasida sezilarli tafovut borligini namoyon etadi. Yaponiyada infografika 80 foiz holatda qo‘llanilsa, O‘zbekistonda bu ko‘rsatkich 50 foizni tashkil etgan. 30 foizlik farq ta’lim jarayonida murakkab ma’lumotlarni vizual va qisqa shaklda yetkazish amaliyoti Yaponiyada ancha rivojlanganini anglatadi.

Interaktiv platformalar soni bo‘yicha ham Yaponiya ustunlikka ega. Yaponiya oliy o‘quv yurtlarida o‘rtacha 15 ta interaktiv platforma qo‘llanilsa, O‘zbekistonda bu ko‘rsatkich 8 tani tashkil qiladi. 7 ta platformalik farq raqamli ta’lim muhiti, onlayn muloqot, baholash va faol o‘qitish usullarini qo‘llashda imkoniyatlar turlicha ekanini ko‘rsatadi.

1-rasm. Multimedia vositasi qo`llanilishi (foizda)

Talabalarning o‘quv jarayonidagi ishtirok darajasi ham multimedia vositalarining samaradorligini aks ettiradi. Yaponiyada talabalar ishtirok darajasi 75 foiz bo‘lsa, O‘zbekistonda 55 foizni tashkil etgan. 20 foizlik farq multimedia va interaktiv texnologiyalar talabalar faolligini oshirishda muhim omil ekanini tasdiqlaydi.

Ma’naviy tarbiya natijalari bo‘yicha o‘rtacha baholash balli Yaponiyada 4,5, O‘zbekistonda esa 3,8 ni tashkil etgan. 0,7 ballik farq multimedia vositalari orqali axloqiy, madaniy va ijtimoiy qadriyatlarni yetkazishda Yaponiya tajribasi nisbatan samarali ekanini ko‘rsatadi..

Grafikdan ko‘rinib turibdiki, Yaponiyada pandemiya davrida (2020 yil) tez o‘sish kuzatilgan, O‘zbekistonda esa islohotlar tufayli barqaror rivojlanish bor [8].

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Yaponiyada multimedia vositasi ma’naviy tarbiyani samarali tashkil etishda yetakchi o‘rin tutadi, chunki u yerda texnologiyalar an’anaviy qadriyatlar bilan birlashtirilgan [9]. O‘zbekistonda esa islohotlar (raqamli ta’lim strategiyasi) multimedia vositasi qo‘llanilishini oshirayotgan bo‘lsa-da, infratuzilma va o‘qituvchilar malakasi masalalari mavjud [10]. Takliflar: O‘zbekiston oliy o‘quv yurtlarida Yaponiya tajribasini qo‘llash, masalan, infografika orqali milliy qadriyatlarni o‘rgatish va interaktiv platformalarni ko‘paytirish. Bu ta’lim sifatini oshiradi va talabalarning ma’naviy rivojlanishiga hissa qo‘shadi [11].

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, oliy ta’limda ma’naviy tarbiyani multimedia vositalari (vizual texnologiyalar, infografika va interaktiv platformalar) orqali tashkil etish Yaponiya va O‘zbekistonda turli darajada rivojlangan. Yaponiyada mazkur jarayon yuqori samaradorlikka ega bo‘lib, oliy o‘quv yurtlarining 85–90 foizida vizual va interaktiv texnologiyalar muntazam qo‘llaniladi. Ma’naviy tarbiya darslarida milliy qadriyatlar raqamli vositalar bilan uyg‘unlashtirilgan holda olib boriladi, bu esa talabalarning axloqiy rivojlanishi va faolligini oshirishga xizmat qilmoqda.

O‘zbekistonda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi hamda oliy ta’lim tizimidagi islohotlar doirasida multimedia vositalaridan foydalanish darajasi 60–65 foizga yetgan. Biroq infratuzilmaning yetarli emasligi, o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasi va maxsus ta’lim dasturlarining cheklanganligi ushbu jarayonning asosiy muammolari sifatida qolmoqda. Tahlil

natijalari Yaponiya tajribasi O‘zbekiston uchun muhim namuna ekanini ko‘rsatadi. Xususan, infografika orqali milliy meros va axloqiy qadriyatlarni o‘rgatish, shuningdek, interaktiv platformalarni keng joriy etish orqali ma’naviy tarbiya samaradorligini oshirish mumkin.

Umuman olganda, O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida Yaponiya tajribasini moslashtirib qo‘llash ta’lim sifatini yuksaltirish, talabalarning ma’naviy-axloqiy rivojlanishini kuchaytirish hamda raqamli avlodni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Kelgusida ushbu yo‘nalishda empirik tadqiqotlar va amaliy loyihalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Royesgaard M. Moral Education in Japan // Taylor & Francis. – London, 2016. – p. 200.
2. The influence of educational information visualization trends in higher education for students in the Russian Federation // Frontiers in Education. – 2023. – Vol. 8. 1190150.
3. Digital learning in Uzbekistan: challenges and lessons learnt // European University Association (EUA). – Brussels, 2022.
4. Ochilova N.R. Means of moral education of students // CyberLeninka. 2020. (o‘zbek tilida).
5. Moral Education in the Japanese Tertiary Sector // Research Leap. 2019.
6. Digitalization of Higher Education in Japan // ERIC. 2023.
7. Uzbekistan Modernizing Tertiary Education//World Bank. –Washington, 2014. (yangilangan ma’lumotlar bilan).
8. Advancing digital education in Uzbekistan // UNESCO. – Paris, 2025.
9. Islam, Morality and Public Education: Religious Elements of Ethics and Etiquette in the Uzbek School Curriculum // GW ScholarSpace. 2018. – (o‘zbek tilidagi elementlar билан).
10. The Concepts of “Morality” and “Moral Education” // Journal of Ethics and Diversity in International Communication. 2022. (o‘zbek tilida).
11. General and Professional Education Systems of Uzbekistan and Japan: A Comparative Analysis // Journal.fledu.uz. 2020.
12. The use of multimedia tools for teaching Japanese in higher education institutions // ResearchGate. 2026.
13. Reforms and Innovations in the Educational System in Uzbekistan//GRN Journals. 2023.
14. Moral Values in Uzbek and Japanese Oral Folklore // International Journal. 2025.
15. Uzbekistan Education Sector Analysis: 2021 // UNICEF. – New York, 2021.
16. Jakbarov O. Ma’naviyat ta’lim dasturlarida talabalar ishtirokini kengaytirish strategiyasi // Qo‘qon DPI Ilmiy xabarlar ilmiy jurnali. – Qo‘qon, 2025. – 1-son. – C. 431–436.